

מפי כהן

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

פרשת שבוע

להעמיד גדודים של מאמינים

ראשי פרקים:

אברהם אבינו מייצר תנועה של אמונה ✦ נבואת הפורענות של ירמיהו בעקבות תועבות מנשה ✦ אברהם אבינו הביא גאולה ותשועה לעולם ✦ ה' גוזר גזירה מלמעלה והצדיק מבטלה מלמטה ✦ כדי להוציא 'יקר מזולל' דרושה טרחה ✦ נכדו של רשב"י ✦ המלמד את בן עם הארץ תורה ✦ קירוב לבבות כהטלת נשמה חדשה ✦ עמודי שמים ומצוקי ארץ

אברהם אבינו מייצר תנועה של אמונה

תכונתו היסודית של אברהם אבינו ותפקידו עלי אדמות היו לגדל גדודים של מאמינים בה'. בתקופתו של אברהם אבינו העולם היה מלא באיליות, ותפקידו של אברהם אבינו היה לגאול את העולם מאיליותו ולהפגיש את האנושות עם ריבונו של עולם.

את הכח לחולל מהפך כה משמעותי מקבל אברהם ממצוות ה', "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך: ואעשה לך גוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה".¹ ציווי זה איננו ציווי לשעה אלא ציווי לדורות, "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט...".² אברהם אבינו מחולל מהפכה אמונית פנימית אצל עצמו, ולאחר מכן הוא מפרסם את האמונה בה' לזולתו. בסביבתו חיים אנשים ריקים ופוחזים, שקועים בהבלי העולם האילי, ואברהם אבינו מייצר תנועה של אמונה.

נבואת הפורענות של ירמיהו בעקבות תועבות מנשה

כשעם ישראל ירד כמעט עד הדיוטא התחנתונה בתקופת ירמיהו, באה נבואת פורענות קשה ונוראה, וכך נאמר:

"ויאמר ה' אלי אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פני וצאו: והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם למה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי".³

ה' אומר לירמיהו: אפילו אם יעמדו משה רבנו ושמואל הנביא ביחד בתפילה לפני, אין נפשי קשורה עוד אל העם הזה. ואף על פי שלפנים נענית גם למשה וגם לשמואל, היום אינני מקבל שום תפילה, ומוטב שיעזבו את בית ה', ולאן יצאו, מקצתם למוות, מקצתם לשבי ומקצתם לחרב. וכל זה בגלל התועבות שעשה מנשה בירושלים, שטימא את בית המקדש ושם את פסל האשרה⁴ ושרף את בנו באש למולך.

הכתוב מזכיר דווקא את משה רבנו ושמואל הנביא, שתפילותיהם בעד ישראל התקבלו, כאמור. משה רבנו נשא תפילה לאחר מעשה העגל, "ויחל משה את פני ה' אלקיו... וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו"⁵, וכן לאחר מעשה המרגלים, "סלח נא לעון העם הזה... ויאמר ה' סלחתי כדברך"⁶. ובשמואל נאמר: "ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'"⁷, ועוד.

ממשיך הנביא: "כי מי יחמל עליך ירושלם ומי יגוד לך ומי יסור לשאל לשלם לך"⁸. בעוד דוד המלך אומר: "שאלו שלום ירושלם ישליו אהביןך"⁹, ולימים משורר רבי יהודה הלוי "ציון הלוא תשאלו לשלום אסיריך", ירמיהו הנביא מתנבא ואומר, שירושלים תיעזב ולא יהיה מי שיסור לשאול בשלומה.

⁴ ראה מלכים ב' כא, ה, ז.
⁵ שמות לב, יא-ד.
⁶ במדבר יד, יט-כ.
⁷ שמואל א' ז, ט.
⁸ ירמיה טו, ה.
⁹ תהלים קכב, ו.

¹ בראשית יב, א-ב.
² בראשית יח, יט.
³ ירמיה טו, א-ב.

בעשרה מאמרות נברא העולם. הקב"ה אמר, ובמאמר פיו נבראו שמים וארץ, מאורות וחיות, צומח ודומם, ומי שמוציא יקר מזולל, הוא בורא בריאה חדשה ונעשה שותף במעשה בראשית.

כדי להוציא יקר מזולל דרושה טרחה

הרד"ק¹⁴ מבאר:

"ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה - ואם תטריח עצמך עליהם להחזירם למוטב ותוציא יקר מזולל, שתוכל להשיב הרשעים שהם זוללים להשיבם טובים ויקרים, כפי תהיה, מה שתגזור ותאמר יתקיים, כאילו אני אומר אותו".

כדי להוציא יקר מזולל דרושה טרחה. יש סיפורים על גדולי ישראל שבכל הדורות, שעל אף שכל דקה מזמנם היתה מדודה ושקולה, הקדישו מזמנם ללא גבול ומידה כאשר מדובר היה בקירוב רחוקים לתורה ומצוות, והיו מוכנים לבוא לקראת הרחוקים שברחוקים.

מספרי¹⁵ על אחד מהגנבים שהיו כלואים באגף האסירים הפליליים בירושלים, בימי המנדט הבריטי, שריצה עוונו ושוחרר לעת ערב. מאחר והתגורר הרחק מירושלים ולא היתה פרוטה מצויה בכיסו, סר לרבי אריה לוי, אותו הכיר מביקוריו בכלא, כדי לקבל ממנו דמי כיס... קיבלוהו רבי אריה וזוגתו כאורח נכבד, העניקו לו סכום מסוים, אך הוסיפו ואמרו לו כי לא יתירו לו לנסוע לפני שיסעד ליבו. ה"אורח" הרגיש בטוב ובתום הארוחה אמר לו ר' אריה: "מודה אני לך על שביקרתנו, שעל ידך נזדמן לי במפתיע לקיים שתי מצוות: הכנסת אורחים וגמילות חסדים, אך אנא ממך, השעה מאוחרת ולמה תטרח לנסוע בשעות הלילה? התכבד והישאר עמנו הלילה". הציעו לו מיטה ושמחו בו.

באשמורת הבוקר, מתעורר רבי אריה משנתו כדי להכין עצמו לילך לתפילת "ותיקין", והנה מתברר לו שאותו אורח גנב את גביע היין ופמוטי הכסף ונסתלק לו... עורר רבי אריה את רעייתו וסח לה אותו מעשה ואמר: "אני מוחל לאותו גנב במחילה גמורה, כדי שלא יענש בגלל". ואף הוסיף ואמר לרעייתו: "הבה ונבטיח אחד לשני ונקבל בליבנו, שמקרה מצער זה לא ישמש כ'תקדים' ולא ימנע בעדנו מלארץ גנבים כאלה בביתנו גם להבא...".

נכדו של רשב"י

הגמרא **בבא מציעא**¹⁶ מספרת שרבי נקלע לעירו של רבי אלעזר, בנו של רשב"י, לאחר מותו, ושאל את בני העיר אם רבי אלעזר השאיר בן אחריו.

אברהם אבינו הביא גאולה ותשועה לעולם

גם בתקופתו של אברהם ועוד קודם לכן, בעשרת הדורות שמאדם ועד נח ובעשרת הדורות שמנח ועד אברהם, גרמה האנושות לקעקוע של כל יסודות האמונה, אך אברהם אבינו הביא גאולה ותשועה לעולם כאשר החל לקרוא בשם ה' ולהעמיד תלמידים נאמנים לדרך ה'. ואמנם גם שם ועבר היו בעולם, אך שם ועבר התרכזו בלימוד תלמידיהם ולא הכריזו את אמונת היחוד בריש גלי, ולכן מעלתו של אברהם היתה גדולה יותר¹⁰.

ה' גוזר גזירה מלמעלה והצדיק מבטלה מלמטה

נשוב כעת לנבואת ירמיהו. הנביא מתאונן על מר גורלו וה' משיב לו לעודדו ולחזקו: "אם תשוב ואשיבך לפני תעמד ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה..."¹¹.

המשמעות הפשוטה של דברי ה' לנביא היא, שאם יתאמץ ויצליח להוציא צדיקים מעם של רשעים, ימלא בכך את שליחותו ויהיה שליח ה' ונביאו. אם תצליח מה'זוללים' הללו להוציא אחד יקר - 'כפי תהיה'. וכך מבאר רש"י:

"ואם תוציא יקר מזולל - אם תוציא אדם הגון מאדם רשע, שתחזירנו למוטב:

כפי תהיה - שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה".

אם תצליח במשימה הזאת, להוציא יקר מזולל, אתה תהיה כמוני, ותהיה לך סמכות לבטל את גזרותי. וכך אומרים חז"ל **במדרש**¹²:

"כך אמר הקדוש ברוך הוא לצדיקים, הרי אתם כיוצא בי, שמא יותר ממני אתם מבקשים, שנאמר: 'אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה' (ירמיה טו, יט), מה אני בורא עולמות ומחיה מתים, אף אתם כן".

לולא דברי חז"ל לא היינו מעזים להעלות על דעתנו מחשבה כזאת, "הרי אתם כיוצא בי, שמא יותר ממני אתם מבקשים". יש מצב שבו בן אנוש יכול להימנות לבוראו ואף להיות יותר ממנו ולבטל את גזרותיו. הקב"ה גוזר גזירה מלמעלה והצדיק מבטלה מלמטה.

ובמקום אחר **במדרש**¹³ מובא:

"אמר הקדוש ברוך הוא: אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, כ'פה' שנפח נשמה באדם הראשון. מכאן דרש רבי מאיר: כל מי שהוא יכול להוציא דברי תורה מזולל, הרי הוא חשוב כאותו הפה שנתן דעת ותבונה".

¹⁰ ראה רמב"ם הלכות עבודה זרה א, ג, ודברי הראב"ד והכסף משנה שם לגבי חלקם של שם ועבר.

¹¹ ירמיה טו, יט.

¹² מדרש תהלים מזמור קטז, ח.

¹³ מדרש משלי ב, ו.

¹⁴ רד"ק ירמיהו טו, יט.

¹⁵ ראה איש צדיק היה עמ' 81.

¹⁶ בבא מציעא פה ע"א.

המהרש"א¹⁹ מבאר:

"והמלמד בן עם הארץ תורה כו'. הזכות הוא מן הדומה למעשה, דכל המלמד בן חברו תורה ומביאו לישיב בישיבה...זוכה הוא לישיב בישיבה של מעלה. והמלמד בן עם הארץ תורה, שלפי גזרתו לא יהיה בעל תורה, דכל המוליד בדומה הוא מוליד, אבל הלומד עמו מבטל טבעו וגזרתו - זוכה גם כן שהקב"ה מבטל גזרתו בשבילו".

מידה כנגד מידה. המלמד את בן חברו תורה ומכניסו לישיבה, זוכה גם הוא שילמדו אותו תורה בישיבה של מעלה. והמלמד את בן עם הארץ תורה, זוכה שהקב"ה יבטל גזרתו בשבילו, כשם שהוציא את אותו בן עם הארץ ממה שנגזר עליו באופן טבעי, להיות עם הארץ כאביו. לולא היה מתאמץ ללמדו, קשה להאמין שהיתה לו מוטיבציה ללמוד בכוחות עצמו.

קירוב לבבות כהטלת נשמה חדשה

"האלשיך" הקדו ש²⁰ מסביר, שקירוב לבבות, פירושו הטלת נשמה חדשה והפחת רוח חיים באדם, וזו לשונו:

"אם תזכה ותשיב איש אחד בלבד, אל ימעט בעיניך, כי הנה 'אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה', אעלה עליך כאילו נפחת בו נשמה והחיייתו אחר היותו רשע חשוב כמת, וזהו 'כפי תהיה', כפי שנפחתי נשמה בפי באדם, כדאמר: 'יפח באפיו נשמת חיים' כו'".

עמודי שמים ומצוקי ארץ

בספר "סדר היום"²¹ של רבי משה בן מכיר²² מובאים בהקשר זה דברים נפלאים, וכך כתב:

"איך לא יעורר כל אדם את לבו לומר בשלנו הרעה הגדולה הזאת נחפשה דרכינו ונחקרה וכו' ואיש את רעהו יעזורו לשוב אל ה' אלקינו, ואיש את שקוצי עיניו ישליכו ואת גילולי יצרו הרע יעזובו ויבחר בדרך הטוב אשר ציוונו אלקינו ללכת בה ולא איש א' ולא ב' יעשו זאת, כי מה תועלת לעם בשוב היחידים, כי תועלת להם לבדם, ומה בצע לתשובה אחר שרויב העם אינם חוזרים בתשובה, אלא כל ירא וחרד את דבר ה' צריך לאסוף אנשים ריקים ופוחזים אשר לא ידעו את משפט אלקי השמים, זה עשרה וזה עשרים, ולדרוש להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ולקרובם

¹⁹ מהרש"א חידושי אגדות שם.

²⁰ אלשיך ירמיה טו, יט.

²¹ סדר היום סדר תשעה באב.

²² רבי משה בן מכיר (צפת), חי בשנות ה"ש - ממקובלי העיר צפת. שימש כראש ישיבה. ישיבתו שכנה בעין זיתים הסמוכה לצפת, ותלמידיה פעלו לקירוב הגאולה על ידי לימוד תורה, תפילות, מעשי תשובה וסיגופים. בישיבה נקבעו משמרות של לומדים יום ולילה ללא הפסקה. ספרו "סדר היום" הוא ספר הלכת-קבלי המתאר את "הסדר שיעשה האדם בימיו ובלילותיו, בשבתות ובמועדים, סדר כל השנה בשבתו בבית ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו". ספר זה מהווה מקור למנהגים ולנוסחים שונים, בהם תפילת 'מודה אני' שהוזכרה בו לראשונה. בסוף הספר נדפס פירושו למשנת "בן חמש שנים למקרא" וביאור לספר קהלת. כמו כן כתב גם ספר בשם "מזכרת עון", בענין חומרת איסור הזכרת ה'. רבים ממפרשי ה"שולחן ערוך" מביאים מדבריו וסומכים עליו.

אמרו לו: יש לו בן, אבל הבן הזה יצא לתרבות רעה ונמצא בשפל המדרגה.

קרא לו רבי ופנה אליו בתואר של כבוד: כבוד הרב, מה שלומך? אולי אתה רוצה ללמוד בחברותא. יש לי רעיון מצוין בשבילך, חשבתי על רבי שמעון, דוד שלך, אח של אמא, מה אתה אומר?

בנו של רבי אלעזר שמח שמישהו דואג לו וחפץ בטובתו והחליט לנסות. אלא שהניסיון לא כל כך צלח והרצון לחזור לעירו גבר.

אמר לו דודו: כדאי לך להישאר, אם תישאר ללמוד יעשו ממך חכם, ויפרסו עליך חופת זהב, ויקראו לך "רבי".

אמר בנו של רבי אלעזר לדודו: אתה צודק, עדיף שאשאר, התחרטתי ואינני רוצה עוד לחזור לעירי.

לימים גדל הבן בתורה והגיע לישיבתו של רבי, וישב בה. שמע רבי את קולו, חש שהקול מוכר לו ואמר: הקול הזה דומה לקולו של רבי אלעזר בן רבי שמעון.

אמרו לו: אכן, זהו בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון!

באותה שעה קרא עליו רבי את הפסוק: "פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים וְלֶקֶחַ נְפֹשׁוֹת חָכִים"¹⁷. בנו של רבי אלעזר הוא בנו ופריו של צדיק, ורבי שמעון דודו שלימדו תורה, כאילו קנאו לבן.

ממשיכה הגמרא ומספרת, שכשנפטר אותו הבן, הביאו את מיטתו לפתח המערה של אביו, רבי אלעזר בן רבי שמעון, והיה שם נחש שהקיף את המערה ולא נתן להם להיכנס.

חשבו העם, שרבי אלעזר גדול מבנו, ואין הבן ראוי להיכנס לקבורה יחד עם אביו.

יצתה בת קול, ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה היה בצער מערה, וזה לא היה בצער מערה", כלומר רבי אלעזר בן רבי שמעון התחבא עם אביו במערה במשך שלוש עשרה שנה מפחד הרומאים, ולכן ראוי היה להיקבר במערה עם אביו, ובנו של רבי אלעזר לא היה בצער מערה, ולכן איננו ראוי.

המלמד את בן עם הארץ תורה

חז"ל¹⁸ אומרים:

"כל המלמד את בן חברו תורה, זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: 'אם תשוב ואשיבך לפני תעמד'. וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה - מבטלה בשבילו, שנאמר: 'ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה'".

יש כאן שתי מדרגות, זו למעלה מזו, מדרגה אחת של מי שמלמד את בן חברו תורה ומדרגה שניה של מי שמלמד את בן עם הארץ תורה.

¹⁷ משלי יא, ל.

¹⁸ בבא מציעא פה ע"א.

וזה היה דרך כל החסידים הראשונים אשר היו מקהילים קהילות ברבים לדרוש להם את דבר ה', את חקיו ואת משפטיו, ומורה להם את הדרך ילכו בה, ונמצא זכות כל אותם תלמידים או אנשים הנאספים עמו תלוי באותו רב או רבן ושכרו גדול במאד מאד, שכן שאין לו ערך וקצבה אשר עין לא ראתה...

ואם לאו בר הכי הוא, ישתדל לפקוד ולצוות למי שהוא בר הכי שיעשה, וכל הזכות תלוי בו, כי הכל הולך אחר המעמיד."

כל מי שהוא ירא וחרד לדבר ה', צריך לאסוף אנשים ריקים ופוחזים ולהפגיש אותם עם דרך ה'. מי שזוכה להיות שותף בזה, נעשה שותף למעשה בראשית ויש לו זכויות כמשה רבנו בדורו.

תפקידנו הוא להיות תלמידיו של אברהם אבינו. אברהם אבינו עבר מעיר לעיר ומכפר לכפר, רומם את האנשים שסביבו, השיב את ליבם אל ה' והקים גדודים של מאמינים.

אברהם אבינו היה יחיד בדורו, ואילו היום ב"ה כבר קיימים גדודים של מאמינים, ותפקידנו הוא להרחיב את המעגלים ולקרוא בשם ה' בכל אתר ואתר.

אל אביהם שבשמים, ובזה תעלה ארוכה ומרפא לכל מכותינו ולצרותינו ויתקדש שם שמים בין המרובים ובין היחידים והמעוטם הנשארים בהם יראו וכן יעשו.

ואלו המחזיקים בדת להקימה ולהרימה, הם הנקראים עמודי שמים והם מצוקי ארץ, והם המעמידים את כל העולם כולו, ויש להם זכות כמשה רבנו ע"ה בדורו אשר זכה וזיכה את הרבים, והם המוציאים 'יקר מזולל' ו'יש מאין', והם שותפין לבורא יתברך בבריאת העולם ובהעמדתו.

אבל לומר כל א' רב או רבן שלום עליך נפשי ולהסגר בתוך ביתו ללמוד או לעסוק בחפצי שמים, לא זו הדרך הרצויה בעיני ה', כי אינו דומה הזוכה לקנות לעשות נפשות הרבה ולקרוב תחת כנפי השכינה כמו שהוא מזכה את נפשו יחידה ואחרים בהמות ירעו, ומי יודע אם עתיד ליתן דין וחשבון על ככה אחר שהיה בידו להשיב רבים מעון ולהציל לקוחים למוות מרוב רשעתם ולהחיות את נפשם בחנו ובחסדו אשר חננו ה' ולא עשה, הנה גרם את כל הרעה אשר תבוא ח"ו אחר שלא הזהירם...